

Участь США у роботі міжурядового комітету з питань біженців у 1943 році

Юшкевич В. В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті висвітлюється питання відновлення активної роботи Міжурядового комітету з питань біженців через призму діяльності США в межах цієї структури. Створений за ініціативою американського лідера Ф. Рузвельта у 1938 р. для допомоги біженцям з Австрії та Німеччини, МКБ після початку Другої світової війни фактично не діяв. Звертається увага на чинники, що посприяли ревіталізації діяльності зазначеної структури. Підкреслено, що відродження організації стало можливим завдяки відповідним ініціативам, що виходили від британської та американської сторони на початку 1943 р. Визначено, що стратегічні і тактичні завдання були обговорені та прийняті за підсумками міжсоюзницької Бермудської конференції з питань біженців. Окремо відзначено роботу американських представників американської делегації на чолі з ректором Принстонського університету Гарольдом Доддсом.

Здійснено аналіз порядку денного та рішення поновлених засідань Виконкому Міжурядового комітету з питань біженців. Встановлено основне коло питань, над яким довелося працювати Директорату організації: поновлення членства двадцяти дев'яти країн та подальше розширення організації за рахунок запрошення двадцяти нових держав-учасниць, кооптація нових представників нових країн-членів до керівного органу структури, зміна підходів до фінансування та запровадження принципу обов'язковості рішень, підготовка до скликання загального конгресу.

Наведено питання, які окремо розглядалися на засіданнях Виконкому – розширення територіального мандату МКБ, радянсько-польські суперечності, визначення представника французької делегації у зв'язку боротьбою за лідерство у Русі Опору, створення таборів для біженців у Північній Африці. Оцінено вплив на прийняття рішень американських представників у Виконкомі МКБ – Патріка Маліна та Джона Вінанта.

Розглянуто джерельний потенціал дипломатичної переписки документів американського зовнішньополітичного відомства. Звертається увага на аналіз даного питання в працях зарубіжних істориків.

У статті з'ясовано, що формування нової системи міжнародної опіки над біженцями, проголошене 1938 р. Ф. Рузвельтом, відбувалося у складних зовнішньополітичних обставинах. Зміна ситуації на фронтах, визрівання громадської думки та нові підходи британської сторони дозволили у першій половині 1943 р. повернутися до розбудови інструментів та механізмів допомоги біженцям війни через реалізацію проєктів МКБ.

Ключові слова: США; МКБ; Бермудська конференція; Ф. Рузвельт; політичні біженці; ЮНППА

US participation in Intergovernmental Committee on Refugees activity during 1943

Yushkevych V. V., Taras Shevchenko Kyiv National University

The article covers the resumption of the active work of the Intergovernmental Committee on Refugees through the prism of US activity within this structure. Created on the initiative of American leader F. Roosevelt in 1938 to help refugees from Austria and Germany, IGCR in reality appeared dysfunctional with the outburst of the Second World War. The article examines factors that revitalized activities of the defined structure. It was emphasized that the organization's revival was made possible by appropriate initiatives originating from the British and American parties in early 1943. It was determined that strategic and tactical tasks were discussed and adopted on the basis of the results of an Inter-allied Bermuda Refugee Conference. Special mention was made to the work of American representatives of the American delegation headed by the Rector of Princeton University - Harold Dodds.

The article reveals agenda of the resumed meetings of the Executive Committee of the Intergovernmental Committee on Refugees, analysis its results. The main range of issues that the Directorate of the IGCR had to deal with: the renewal of the membership of twenty-nine countries and the further expansion of the organization through the invitation and involvement of twenty new member states, the co-optation of new representatives of the new member states into the governing and executive body of the organization, changing approaches to

funding, and introduction of the principle of “binding decisions”, preparation for the convening of a General congress.

The questions, which were separately considered at the meetings of the Executive Committee - expansion of the territorial mandate of the IGCR, Soviet-Polish contradictions, the definition of the representative of the French delegation in connection with the struggle for leadership in the resistance of Russia, the creation of refugee camps in North Africa. It has been evaluated the influence on decision-making process of American representatives in the Executive Committee of the IGCR - Patrick Malin and John Winant.

During the preparation of the article a potential source as the diplomatic correspondence of documents of the American foreign policy department are researched. Attention is drawn to the analysis of this matter in the investigations and research work of foreign historians.

The article clarifies that the formation of a new system of international protection of refugees proclaimed F. Roosevelt in 1938 took place in complicated foreign policy circumstances. The change of the situation on the fronts, the emergence of public opinion and the new approaches of the British government allowed in the first half of 1943 to return to the development of instruments and mechanisms to conduct relief work and assistance to war refugees through the implementation of IGCR's projects.

Keywords: USA; IGCR; Bermuda Conference; FDR; political refugees; UNRRA

Участие США в работе межправительственного комитета по вопросам беженцев в 1943 году

Юшкевич В. В., Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

В статье освещается вопрос возобновления активной работы Межправительственного комитета по вопросам беженцев в свете деятельности США в рамках этой структуры. Созданный по инициативе американского лидера Ф. Рузвельта в 1938 г. для помощи беженцам из Австрии и Германии, МКБ после начала Второй мировой войны фактически бездействовал. Обращается внимание на факторы, которые способствовали ревитализации деятельности указанной структуры. Подчеркнуто, что возрождение организации стало возможным благодаря соответствующим инициативам, которые исходили от британской и американской стороны в начале 1943 г. Определено, что стратегические и тактические задачи были обсуждены и приняты по итогам межсоюзнической Бермудской конференции по вопросам беженцев. Отдельно отмечена работа американских представителей американской делегации во главе с ректором Принстонского университета Гарольдом Доддсом.

Осуществлен анализ повестки дня и решения возобновленных заседаний Исполкома Межправительственного комитета по вопросам беженцев. Установлено основной круг вопросов, над которыми пришлось работать Директорату организации: восстановление членства двадцати девяти стран и дальнейшее расширение организации за счет приглашения двадцати новых государств-участников, кооптация новых представителей новых стран-членов в руководящий орган структуры, изменение подходов к финансированию и введение принципа обязательности решений, подготовка к созыву общего конгресса.

Приведены вопросы, которые отдельно рассматривались на заседаниях Исполкома – расширение территориального мандата МКБ, советско-польские противоречия, определение представителя французской делегации в связи борьбой за лидерство в Движении Сопротивления, создание лагерей для беженцев в Северной Африке. Оценено влияние на принятие решений американских представителей в Исполкоме МКБ – Патрика Малина и Джона Винанта.

Рассмотрены исходный потенциал дипломатической переписки документов американского внешнеполитического ведомства. Обращается внимание на анализ данного вопроса в трудах зарубежных историков.

В статье установлено, что формирование новой системы международной опеки над беженцами, провозглашенное 1938 г. Ф. Рузвельтом, происходило в сложных внешнеполитических обстоятельствах. Изменение ситуации на фронтах, вызревание общественного мнения и новые подходы британской стороны позволили в первой половине 1943 г. вернуться к развитию инструментов и механизмов помощи беженцам войны через реализацию проектов МКБ.

Ключевые слова: США; МКБ; Бермудская конференция; Ф. Рузвельт; политические беженцы; ЮНПРА

Постановка проблеми.

Масова поява біженців традиційно пов'язана з різноманітними соціальними катаклізмами – війнами, природними катастрофами, політичними переслідуваннями тощо. Напередодні Другої світової війни створений у рамках Ліги Націй інструментарій із допомоги вимушеним мігрантам явно не спрацював. На виклики нового часу в 1938 р. спробував відреагувати Президент США Ф. Рузвельт, проте з початком війни іноземні партнери відмовилися від активної участі у американських проєктах. До віднайдення можливостей «перезапуску» американських ініціатив повернулися 1943 р. після настання докорінного перелому у війні. Актуальність дослідження пов'язана з важливим місцем Сполучених Штатів у процесах формування міжнародної системи опіки біженцями та аналізом перших кроків на шляху до цієї мети, здійснених 1943 р.

Аналіз досліджень і публікацій.

Проблема американської участі у полегшенні долі політичних біженців досліджувалась у загальному контексті переслідування єврейської спільноти у Німеччині і науково була поширена й актуалізована у працях Девіда Вімана [12] і Малколма Праудфута [7], які також розглядали «достатність» політики офіційних кіл США у справі порятунку євреїв від знищення. Окремо роботу Міжурядового комітету у справах біженців розглянув у своєму спеціальному дослідженні Томмі Сйоберг [10]. Також деякі аспекти допомоги європейським вигнанцям розглядалися у контексті американської міграційної політики [2, 5, 9, 11].

Варто зазначити, що значним джерельним потенціалом для аналізу даної проблеми володіють матеріали американського зовнішньополітичного відомства. Мова йде про листування (інструкції для делегатів, звіти за день роботи, узгодження текстів підсумкових декларацій) між представниками Держдепу (Кордел Халл та Самнер Веллес) і американськими делегатами на Бермудах (Гарольд Доддс) та у Виконкомі МКБ (Патрік Малін та Джон Вінант) [6].

Мета дослідження пов'язана з ґрунтовним аналізом порядку денного роботи Бермудської конференції та Виконкомів МКБ для з'ясування внеску американської делегації у справу формування міжнародної системи опіки над біженцями та залучення в науковий обіг невідомих сюжетів, не висвітлених у вітчизняній та зарубіжній історіографії.

Виклад основного матеріалу.

Після офіційного вступу Великої Британії та Франції у Другу світову війну в 1939 р. питання допомоги європейським біженцям на тривалий час було зняте з порядку денного міждержавних відносин всередині Антигітлерівської коаліції. Скликаний за ініціативи Ф. Рузвельта й створений за рішеннями Евіанської конференції (6-14 липня 1938 р.) Міжурядовий комітет з питань біженців так і не зміг запрацювати у широкому форматі. Обраний з представників п'яти країн Виконком після засідання у Вашингтоні (жовтня 1939 р.) декілька років не збирався. Робота МКБ фактично була «поставлена на паузу» [10, р. 126].

Практична можливість відновлення діяльності Міжурядового комітету з'явилася наприкінці 1942 р. З одного боку, військові успіхи союзників давали надію на переможне завершення війни, а з іншого – інформація про звірства нацистів стосовно євреїв та інших дискримінованих категорій населення, одержувана з різних джерел (у тому числі «нота Рачинського») [1], збільшувала тиск громадськості на свої уряди [8].

Реальним проєктом могло стати відродження МКБ з посиленими функціями. Для оцінки перспектив та способів втілення в життя цієї ідеї з 19 по 30 квітня 1943 р. в місті Гамільтон пройшла Бермудська конференція з питань біженців. В її роботі взяли участь винятково представники США та Великої Британії. Серед ключових питань, що обговорювалися на зустрічі стало відновлення роботи та реформування МКБ. Також на конференції, за активної участі американської делегації на чолі з Г. Доддсом, обговорювали можливість вивезення євреїв з Румунії до Палестини, облаштування таборів для біженців у Північній Африці, допомога польським вигнанцям в Ірані, грецьким – на Кіпрі. Окремо обговорювалося «Іспанське питання», пов'язане з вивезенням із країни 22 тисяч втікачів різних національностей [10, 131-133]. За підсумками конференції було ініційовано низку пропозицій, що були покликані суттєво і якісно реформувати МКБ вже у 1943 р. Мова йде про значне розширення державного представництва, посилення фінансової та адміністративної вертикалі організації, розширення повноважень і території діяльності, проведення регулярних зустрічей Директорату тощо [10, р. 140].

Невдовзі після завершення конференції американський держсекретар Кордел Халл запропонував Ф. Рузвельту провести нову конференцію з питань біженців у Оттаві, щоправда пропози-

ція лишилася без наслідків. Вже 18 червня один із найдосвідченіших американських експертів із питань біженців Майрон Тейлор зустрівся з лордом Галіфаксом для обговорення питань імплементації Бермудських домовленостей. Високопосадовці вели мову про укладання британсько-американської угоди на міжурядовому рівні стосовно низки питань – місць тимчасово розташування біженців, спільне відшкодування витрат, розмежування повноважень з майбутньою Адміністрацією Об'єднаних Націй з питань допомоги та відбудови. Також було обговорено реалізацію практичних кроків, без яких скликання Виконкому МКБ «втрачало б свій сенс». Лондонський офіс директора організації мав розпочати підготовчу роботу стосовно поновлення членства «Евіанської групи» та залучення нових країн, збору членських внесків, аналізу пропозицій латиноамериканських та інших членів МКБ щодо можливостей прийому великих та незначних груп біженців у себе, невідкладного формування бюджету для транзиту та утримання вигнанців у місцях тимчасово притулку [6, р. 317-319].

На Бермудській конференції постало питання легітиматії французького представника, проте оскільки вирішення конфлікту де Голль – Жиро перебувало в геополітичній площині міжсоюзницьких відносин, тож місце Франції у Виконкомі тимчасово залишалося вакантним. Проте, після того як Рух Опору на території Франції 27 травня сформував у Парижі Національну раду супротиву, де ініціативу перехопили голлісти, 3 червня створено Французький комітет національного визволення, співголовами якого стали Де Голль та Жиро. Але більшість в організації вже належала прихильникам першого. 2 жовтня 1943 р. де Голль одноосібно очолив ФКНВ, а у листопаді генерала Жиро було виключено зі складу названої структури. В межах МКБ французьку суперечку вирішили на користь де Голля. Представляти країну мав голліст П'єр В'єно.

Перше за майже чотири роки засідання Виконкому МКБ відбулося 4 серпня 1943 р. у Лондоні в приміщенні британського МЗС. У його роботі взяли участь представники США (посол США у Лондоні Джон Гілберт Вінант), Великої Британії (лорд Вінтертон, головуючий), Аргентини (посол дон Мігель Анхель Каркано), Бразилії (посол Моніс ді Арагао), Франції (представник Французького комітету національного визволення П'єр В'єно) та Нідерландів (посол Йонкір Міхілс ван Вердайнен) та діючий директор МКБ сер Герберт Вільям Емерсон (колишній

губернатор провінції Пенджаб, журналіст і письменник).

Одним із перших рішень учасники засідання ухвалили продовжити головування британця Емерсона та перебування штаб-квартири організації у Лондоні. Тоді ж американця Патріка Меліна обрали на посаду заступника Голови виконкому. Секретарем Директорату мав стати представник Нідерландів, але його кандидатура не була підтримана іншими.

12 серпня директор Виконкому МКБ Емерсон поширив Меморандум стосовно власного бачення подальшого розвитку організації. Важливим моментом вбачалося налагодження ефективної співпраці з громадськими організаціями. Ще за часів діяльності Ф. Нансена вони проявили себе належним чином у роботі з українськими, російськими, вірменськими, іспанськими, німецькими, австрійськими та чеськими біженцями. В умовах Другої світової війни ним відзначалася робота польських та грецьких неурядових структур.

Одним із завдань відродженого МКБ стало максимальне залучення країн світу до членства в організації. Окрім повторного запрошення країн-засновниць з формулюванням «відновлення своєї участі після 1940 р.», запрошувалися представники урядів нейтральних та екзильних окупованих країн. Навіть розглядалася та називалася бажаною участь або співпраця Румунії в комітеті.

Загалом представниками офісу Директора Виконкому МКБ було розіслано запрошення долучитися до роботи «реформованого» МКБ урядам 49 країн (Австралія, Аргентина, Бельгія, Болівія, Бразилія, Велика Британія, Венесуела, Греція, Гватемала, Гаїті, Гондурас, Данія, Домініканська республіка, Еквадор, Ефіопія, Єгипет, Індія, Ірак, Іран, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Канада, Колумбія, Коста-Ріка, Куба, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Нікарагуа, Нова Зеландія, Норвегія, Панама, Парагвай, Перу, Південно-Африканський Союз, Польща, Португалія, Сальвадор, СРСР, США, Туреччина, Уругвай, Франція, Чехословаччина, Чилі, Швеція, Швейцарія, Югославія). До 29 «евіанських» членів МКБ запросили ще 20 нових.

У розширеному складі 14-16 серпня 1943 р. було підготовлено Декларацію про підтримку та репатріацію біженців у нейтральних країнах (Declaration on maintenance and repatriation of refugees in neutral states). Її текст надіслали радянським союзникам для погодження, проте за

два місяці з Москви не було жодної реакції. Декларацію з поправками радянський уряд погодив тільки 11 листопада 1943 р., що дало змогу невдовзі її оприлюднити.

Наступне засідання Виконкому мало відбутися у Вашингтоні, але пройшло 30 вересня 1943 р. у Лондоні. На порядку денному цього зібрання стояли наступні питання: обрання секретаря, визначення розмірів членських внесків, впорядкування відносин із волонтерськими організаціями, розгляд можливості включення до складу МКБ приватних осіб. Офіційно підтверджувалися рішення Бермудської конференції стосовно значного розширення територіального мандату діяльності організації. Якщо починаючи з 1938 р. повноваження МКБ обмежувалися питаннями німецьких, австрійських та судетських біженців, то тепер її компетенцію поширити на всю Європу [10, р. 146]. У фокус потрапляли особи, «які у результаті подій у Європі виїхали або мали залишити країну свого проживання через небезпеку для власного життя або переслідування на расовому, релігійному чи політичному ґрунті». Також було підтримано іншу Бермудську ініціативу, яка стосувалася набуття виконкомом повноважень для проведення переговорів із нейтральними чи союзними державами та організаціями для надання підтримки і транспортування біженців.

Нове засідання Виконкому МКБ відбулося 18 листопада 1943 р. На ньому погодили призначення швейцарця Густава Герарда Куллманна (Deputy High Commissioner for Refugees under the League of Nations) на посаду заступника директора МКБ [10, р. 142]. Також було заплановано відкрити невеличкі представництва організації в Алжирі, Наполі, Ліссабоні, Мадриді та Анкарі. Декларувалося відкриття в Північній Африці «Центру для втікачів від нацистського переслідування». Окрім того, визначалося, що фінансування кожного проекту мало б бути індивідуальним. Передбачався чіткий розподіл обов'язків між виконавцями.

Тоді ж у США паралельно відбувалася установча конференція Ради ЮНРРА в Атлантик-Сіті. Угоду про заснування організації 9 листопада 1943 р. підписали 44 країни світу. Для уникнення дублювання функцій з ЮНРРА щодо біженців, на думку Директорату МКБ, дві організації мали працювати в різних районах Європи. Проте чіткий розподіл обов'язків між МКБ та ЮНРРА мав регулюватися окремою угодою.

28 грудня 1943 р. Радянський Союз повідомив про свою згоду приєднатися до МКБ, з від-

веденням місця у Виконкомі організації. Тоді ж лідери Країни Рад підтвердили бажання одержувати допомогу у рамках реалізації програм ЮНРРА. Надання СРСР додатково місця у Директораті актуалізували питання розширення кількості його членів із шести до дев'яти. За британським задумом, окрім СРСР, до керівного органу МКБ мала увійти Канада та Польща. Остання мала особливий інтерес в «єврейському питанні», адже на теренах окупованої нацистами Польщі розташовувалося декілька найбільших «фабрик смерті». Окрім того, помітна кількість біженців, військовополонених і в'язнів польської національності зобов'язувала до активізації міжнародних зусиль уряду у вигнанні [10, р. 144].

Проте включення до складу Виконавчого комітету МКБ представника польського емігрантського уряду наштовхувалося на різкий протест із боку радянської сторони. Навесні 1943 р. Радянський Союз вирішив скористатися із «Катинського викриття», щоб відмовитися від взятих союзницьких зобов'язань щодо поляків та звинуватити останніх у підриві приятних відносин та поширенні «геббельсівських фальшивок». Від квітня 1943 р. Москва не вважала за необхідне відмовлятися після війни від територіальних придбань 1939 р., що мало відбутися за договором 1941 р. з міграційним урядом. В цьому ключі Москва повідомила, що вважатиме мешканців анексованих територій власними громадянами. Для США та Великої Британії стало зрозуміло, що нормальна робота МКБ за умови одночасного перебування у його Директораті представників Польщі та СРСР не можлива. Тому союзники пішли більшовикам на поступки й у липні 1944 р. віддали перевагу входженню до складу Виконкому чехословацького представника, який вже не був «незручним» для них [10, р. 145].

У вересні 1943 р., під час розгляду питання щодо включення до складу організації нових членів, постало питання зміни принципів ухвалення рішень. Якщо раніше голосування було відкритим, рішення ухвалювалися шляхом усного опитування головуючим членів Виконкому, то з імовірним приходом СРСР було вирішено запровадити систему таємного голосування [10, р. 145-146]. При цьому як і раніше рішення вважалося прийнятним за умови зібрання на свою підтримку простої більшості голосів.

Нове засідання Виконкому МКБ було призначене на 4 січня 1944 р., проте порядок денний готувався раніше. Так, членами Директорату мали розглядатися проблеми і перспективи від-

криття зарубіжних представництв організації [6, р. 398]. Окремо мало розглядатися питання про табір Федала (Fedhala) в Алжирі [3, р. 359-360]. Незважаючи на те, що ще влітку на кошти Президентського допомогового фонду розпочалося створення і господарське облаштування табору для розміщення в ньому біженців з Іспанії, більшість із них відмовлялася залишати піренейську країну або вирушали в іншому напрямі – в Північну Америку або Палестину. Також мали розглянути надання допомоги біженцям в окупованій нацистами Європі або через нейтральні країни (Швецію).

У листі від 5 грудня 1943 до держсекретаря США Халла підводилися підсумки реалізації «Бермудської програми» [6, р. 388-389]. Так, серед іншого частина польських біженців вивезли з Ірану до Східної Африки, Індії, Палестини та Мексики через зусилля відповідних урядів. Були проведені успішні переговори з Французьким комітетом національного визволення з метою створення табору біженців в Марокко, до якого мали переселяти біженців, які втекли з окупованої території до Іспанії. Уряди США та Британії погодилися взяти утримання табору на себе. Введення в експлуатацію північноафриканських таборів мало сприяти вивезенню більшості біженців, що опинилися в країнах Піренейського півострова.

Відповідно до рекомендації Бермудської конференції було підготовлено спільну міжсоюзницьку декларацію з метою заспокоєння нейтральних держав щодо заохочення їх до надання тимчасового притулку біженцям. Розпочалося обговорення з нейтральними державами питання про надання ним фінансової допомоги у зв'язку з утриманням та іншими витратами, понесеними ними під час прийому біженців. Так, окрім

Іспанії і Португалії, мова йшла про Швейцарію і Швецію. Якщо країна вічного нейтралітету на кінець 1943 р. надала притулок для 64 тисяч біженців, то шведи упродовж декількох тижнів змогли прийняти 8 тисяч данських євреїв.

10 грудня була виголошена спільна американсько-британська заява до країн Америки. Союзники відзначили, що країни регіону традиційно позитивно відгукувались стосовно ініціатив з допомоги біженцям. Зазначалося, що єдиною країною, що не входила до МКБ був Сальвадор, а Коста-Ріки, Гватемала та Панама поки не брали участь у роботі відновленого Комітету [6, р. 390-392].

Висновки.

Отже, аналіз зарубіжної історіографії показав, що питання американської участі міжсоюзницьких структурах з допомоги європейським біженцям знайшло часткове відображення в деяких наукових роботах. Проаналізувавши документи американського Держдепу вдалося встановити, що Сполучені Штати взяли активну участь у роботі відродженого Директорату МКБ. Основи «перезавантаження» організації були закладені на «конфіденційній» американсько-британській зустрічі на Бермудських островах у квітні 1943 р. Проаналізувавши листування Держсекретаря К. Халла з американськими делегатами у Директораті Міжурядового комітету було підтверджено, що одним з важливих напрямів гуманітарної діяльності адміністрації Ф. Рузвельта продовжувала залишатися урядова допомога особам, примушеним мігрувати за політичними мотивами. У результаті дослідження було показано, що рішення Бермудської англо-американської конференції з питань біженців, на яких було намічено комплекс завдань з ревіталізації МКБ на 1943 р., в основному вдалося виконати.

REFERENCES

1. 11 Allies condemn Nazi war on Jews. United Nations Issue Joint Declaration of Protest on Cold-Blooded Extermination (1942). *The New York Times*. December 18. 1.
2. Bramwell, A.C. (1988). *Refugees in the age of total war*. London: Unwin Hyman.
3. Brynteson, M. (2008). *The Bermuda Conference: The Use of Refugees for Public Relations*, Forest Grove: History Thesis Spring.
4. Farago, L. (1947). Refugees: The Solution of F. D. R. Saw it. *United Nations World*, (pp. 14-15).
5. Jaeger, R. (2016). *Closed doors: America and the 1938 – 1940 Refugee Crisis*. Candidate's thesis. University of Delaware.
6. Perkins, E.R. (1963). *Foreign relations of the United States, 1943, Volume I. General*. Washington: United States Government Printing Office.
7. Proudfoot, M.J. (1957). *European refugees: 1939-53: A study in forced population movement*. Evanston: Northwestern university press.
8. Raczynski, E. (1942). *The Mass Extermination of Jews in German Occupied Poland*. London, New York, Melbourne: Hutchinson and Co. LTD.

9. Schenderlein, A.C. (2014). «*Germany on Their Minds?*»: *German Jewish Refugees in the United States and Relationships to Germany, 1938–1988*. Ph. D. dissertation, University of California.
10. Sjöberg, T. (1991). *The Powers and the Persecuted. The Refugee Problem in the Intergovernmental Committee on Refugees (IGCR), 1938–1947*. Lund: Lund University Press.
11. Tichenor, D.J. (2002). *Dividing lines. The politics of immigration control in America*. Princeton: Princeton University Press.
12. Wyman, D. (1968). *Paper walls. America and the refugee crisis, 1938–1941*. Amherst: University of Massachusetts Press.

Юшкевич Володимир В'ячеславович

Докторант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60**Yushkevych Volodymyr**

Doctoral student

Taras Shevchenko Kyiv National University
60, Volodymyrska str., Kyiv, 01033, Ukraine

Email: volodymyr_yushkevych@ukr.net   ORCID: 0000-0001-6338-8557

Цитування: Юшкевич В. В. Участь США у роботі міжурядового комітету з питань біженців у 1943 році / В. В. Юшкевич // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 10. – С. 54-60.

Citation: Yushkevych, V.V. (2018). Uchast SShA u roboti mizhuriadovoho komitetu z pytan bizhentsiv u 1943 rotsi [US participation in IGCR activity during 1943]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(10), 54-60.

Стаття надійшла / Article arrived: 03.09.2018

Схвалено до друку / Accepted: 16.10.2018